

Hrvoje Petrić

UDK: 94(497.5-35Bjelovar)“1904/1908”:329 HPSS

Pregledni članak

Rukopis prihvaćen za tisak: 12. 12. 2007.

OSNIVANJE PRVIH ORGANIZACIJA HRVATSKE PUČKE SELJAČKE STRANKE U SJEVERNOM DIJELU BJELOVARSKO-KRIŽEVAČKE ŽUPANIJE (1904. – 1908.)

Sažetak

Autor opisuje kontakte Stjepana Radića sa sjevernim dijelom Bjelovarsko-križevačke županije od 1886. godine. Tako je u Drnju polovicom svibnja 1904. ustrojio organizacijsku jezgru buduće stranke, ali je to učinio i u Novigradu, Molvama i Virju. S obzirom na djelovanje i prihvaćanje ideja Stjepana Radića, moguće je zaključiti da su počeci Hrvatske pučke seljačke stranke bili u Bjelovarsko-križevačkoj županiji. Osim toga, s područja te županije bili su i članovi prvog Privremenog odbora Hrvatske pučke seljačke stranke početkom 1905., i to: Tomo Jalžabetić (Đurđevac), dr. Svetimir Korporić (Hlebine) i Peroslav Ljubić (Virje).

Stjepan Radić pobijedio je na izborima za Hrvatski sabor 1908. u Izbornom kotaru Novigrad Podravski i time postao zastupnikom.

Ključne riječi: Drnje; Hrvatska pučka seljačka stranka; Novigrad Podravski; Molve; Stjepan Radić; Virje.

Uvod

Prvi kontakt Stjepana Radića sa sjevernim dijelom Bjelovarsko-križevačke županije bio je 1886. godine, kada je on imao 15 godina. O tome je zapisao u svojem političkom životopisu: „U velikim praznicima poslije treće gimnazije 1886. poduzeo sam prvo svoje đачko putovanje sam samcat iz Zagreba do Koprivnice, i onda Podravinom i Podunavljem do Zemuna i Beograda, a Posavinom natrag u Sisak.“¹

Prvo poznato pismo pisano Stjepanu Radiću iz toga kraja uputio je Josip Herenčić iz Rasinje 18. kolovoza 1895. godine.² Kada je Stjepan Korporić pisao

¹ S. RADIĆ, *Moj politički životopis*, Božićnica za 1926. godinu, Zagreb, 1925.

² B. KRIZMAN, *Korespondencija Stjepana Radića* (dalje: *Korespondencija*), knj. I, Zagreb 1972, str. 148; M. KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, *Pisma Podravaca Stjepanu i Antunu Radiću*

Stjepanu Radiću iz Praga 22. lipnja 1896., molio ga je sljedeće: „ako imaš novaca, kupi ove knjige i pošalji ih odmah u Hlebine, pošta Drnje kraj Koprivnice, a u isti čas piši meni i ja ću ti smjestiti novce slati.“³ Stjepan Radić boravio je 17. listopada 1896. kod svojeg prijatelja Svetomira Korporića. Radić je iz Hlebina uputio pismo svojoj djevojci Mariji Dvořákovoj.⁴ Idući dan uputio joj je pismo iz Mosti kraj Koprivnice. U Moste ga je kolima dovezao Korporić. Tamo je posjetio svojega prijatelja Milana Heimrla, koji je bio kod svojeg ujaka, inače župnika u Mostima.⁵

Svetimir Korporić pisao je 24. travnja 1897. iz Hlebina pismo Stjepanu Radiću u Pariz.⁶ Isti je pisao 3. rujna 1897. u Laussannu u Švicarskoj, gdje je Radić tada boravio.⁷ Poznat je boravak Stjepana Radića u Drnju 14. kolovoza 1898. godine, kada ga je Svetimir Korporić nakon posjeta Hlebinama dovezao na drnjanski željeznički kolodvor.⁸ Iduće poznato Korporićevo pismo iz Hlebina bilo je upućeno Radiću u Zemun 15. studenoga 1900. godine.⁹

Prve „organizacijske jezgre“ seljačke stranke nastale su u sjevernom dijelu Bjelovarsko-križevačke županije

Stjepan Radić u novinama Hrvatske pučke seljačke stranke *Dom* izrijekom je napisao: „Hrvatska Podravina od Koprivnice do Virovitice može se smatrati za kolijevku seljačke stranke, jer je tu naš svijet iskreno odan svojoj kršćanskoj katoličkoj vjeri, jer nema gotovo ni malo tudjinaca, jer su gotovo svi ljudi pismeni, a većinom i dobri gospodari, pa sbog svega toga moglo dobro shvatiti i od srca prigriliti nauk seljačke stranke“.¹⁰

Čak je oko 20 ljudi iz Drnja početkom 1904. godine (a možda i prije) bilo preplaćeno na novine *Dom* koje je izdavao Antun Radić. Zbog toga je već prije osnivanja seljačke stranke u tom selu stvarano ozračje pogodno za razvoj seljačkog pokreta. Spomenimo da su pretplatnike Radićevih i njemu bliskih novina smatrali članovima seljačke stranke.

Prema svjedočenju suvremenika, Stjepan Radić došao je u Drnje u drugoj polovici svibnja 1904. godine kako bi ustrojio „organizacijsku jezgru“ buduće stranke:

(dalje: Pisma), *Podravski zbornik*, sv. 18, Koprivnica, 1992., str. 75.

³ Korespondencija, I, str. 201.

⁴ Korespondencija, I, str. 222. S češkom učiteljicom Marijom (Marinkom) Stjepan Radić upoznao se 1894., a vjenčao 1898. godine.

⁵ Korespondencija, I, str. 222 – 223.

⁶ Korespondencija, I, str. 269 – 270.; Pisma, str. 75 – 76.

⁷ Korespondencija, I, str. 286 – 288.; Pisma, str. 77 – 78.

⁸ Korespondencija, I, str. 322.

⁹ Korespondencija, I, str. 359 – 360.; Pisma, str. 79 – 80.

¹⁰ *Dom* (Zagreb), br. 36, 7.VIII. 1907.

„Nepoznati do tada gospodin jednostavan i oku prijazan, zapažen je u selu kako tu i tamo putem zaustavlja po koju seljačku ženu ili dijete, a tako ljubazno i prijazno razgovara kao već stari prijatelj i dobar znanac. On je naime žene i djecu raspitivao o pojedinim gospodarima u selu, koje je imao kod sebe kao pretplatnike Antina Domića kojih je u našem selu Drnju bilo na broju dvadeset. Prijazno držanje nepoznatog gospodina naprama seljačkom svijetu zapaženo je u selu kao neko do tada neviđeno čudo, jer to je bio prvi slučaj da se jedan gospodin sa seljačkim ženama i djecom tako lijepo i prijazno razgovara. Pošavši Stjepan Radić u kuću tadašnjeg pretplatnika Domića Josipa Imbriovčana predstavivši se kućegazdi kao brat Antuna Radića urednika 'Doma' Stjepan Radić. Nakon što ga je kućegazda ljubazno i s osobitim poštovanjem primio objasni mu Stjepan Radić svrhu svojega dolaska u Drnje te ga zamoli, da o njegovom dolasku obavijesti seljane, a naročito pretplatnike Domića. Glas o dolasku Stjepana Radića, brzo se proširi selom, ali se seljaci nažalost u svom neznanju, mraku i strahu pred gospodom nisu odazvali u većem broju. Sakupili su se samo pretplatnici Antina Domića. Razgovor Stjepana Radića sa dvadesetoricom seljaka trajao je nekoliko sati. Svaka je Radićeva riječ prisutnima otkrivala baš ono što su oni sami kao mislili i osjećali potrebe svog seljačkog života. Vidjevši Stjepan Radić, da su seljaci njegovo razlaganje razumjeli i što više s naročitim zadovoljstvom primili i usvojili, odmah predloži, da između sebe izaberu mjesne povjerenike, koji će imati za zadaću da u selu dalje šire i razvijaju sve ono što su tada od njega čuli. Nakon toga su u Imbriovčanovo dvorište gdje se održavao sastanak došli policijski organi, ali je Radić pozvao sakupljeni narod u kuću gdje su se zaključali i uspješno završili sastanak.“¹¹

„Neočekivani uspjeh u Drnju, seljačka svijest i neustrašivost podravskih seljaka toliko je obradovala Stjepana Radića, da je odmah odlučio ostati u Drnju, odnosno u ovom kraju nekoliko dana, da posjeti i obližnja sela. Još isti dan otišao je... Radić u društvu s nekoliko pristaša iz Drnja u Torčec, a zatim u Đelekovec, Sigetec i Hlebine vraćajući se svaki dan sa svojom pratnjom u Drnje gdje je prospavao noć.“¹² Daljnje širenje svojeg političkog nauka Stjepan Radić proveo je u podravskom kraju u rujnu 1904. godine održavši tri „pouzdana sastanka“ u Novigradu, Molvama i Virju na kojima je izložio one glavne misli koje se imaju smatrati kao „prvo sjeme“ Hrvatske pučke seljačke stranke.¹³

¹¹ V. Bači, Mali prikaz razvoja velikog seljačkog pokreta u koprivničkom kotaru (1. dio), *Podravske novine*, br. 52, 30. prosinca 1939.

¹² V. Bači, Mali prikaz razvoja velikog seljačkog pokreta u koprivničkom kotaru (2. dio), *Podravske novine*, br. 1, 6. siječnja 1940.

¹³ B. Krizman, Osnivanje Hrvatske pučke seljačke stranke (1904-1905), *Radovi Instituta za hrvatsku povijest*, 2, Zagreb, 1972; *Hrvatska misao*, sv. 12, početkom rujna 1904, 762 – 765.

Prema tome možemo zaključiti da je još prije osnivanja Hrvatske pučke seljačke stranke (HPSS) u svibnju 1904. godine Stjepan Radić upravo u Dnju stvorio svoju prvu jezgru i organizaciju na terenu iz koje je dalje širio seljački pokret, na čitavom hrvatskom prostoru. Iz nje je svoj nauk širio po susjednim selima – najprije u Torčecu, a nakon toga u Đelekovcu, Sigecu i Hlebinama. Među tim selima osobito valja izdvojiti Đelekovec, gdje je još prije službenog osnutka Hrvatske pučke seljačke stranke, pod vodstvom braće Radić, stvorena jedna od najučinkovitijih budućih baza seljačkog pokreta. Ondje su živjeli napredni seljaci od kojih su mnogi već tada bili pretpatnici seljačkih novina *Dom* koje je izdavao Antun Radić.

U rujnu 1904. godine Stjepan Radić stvorio je svoju drugu političku jezgru u Novigradu, Molvama i Virju. Slobodno možemo konstatirati da je upravo taj kraj bio prostor gdje se formirala i počela provoditi ideja hrvatskog seljačkog pokreta braće Radić. Ti sastanci zapravo su značili pripremu za osnivanje seljačke stranke.

Osnovan je privremeni glavni odbor Hrvatske pučke seljačke stranke koji je svoju prvu sjednicu održao 22. prosinca 1904. godine, kada je privremeni odbor proširen pozvanim pristašama stranke kao novim odbornicima, a bio je prihvaćen program Hrvatske pučke seljačke stranke.¹⁴

Uloga članova iz sjevernog dijela Bjelovarsko-križevačke županije u radu središnjice Hrvatske pučke seljačke stranke

Zanimljivo je istaknuti činjenicu da su virovske Hrvatske novine do kraja studenoga 1906. bile „glavno glasilo Hrvatske pučke seljačke stranke“ uz geslo „Ako si dobar Hrvat, budi i dobar Slaven“. Cijelo se vrijeme kao izdavač i urednik novina potpisuje Peroslav Ljubić. Zbog toga Virje, a time i Podravinu, možemo smatrati jednim od glavnih točaka okupljanja i provedbe programa Hrvatske pučke seljačke stranke.¹⁵ Tek je 25. studenoga 1906. Stjepan Radić u Hrvatskim novinama objavio oglas da se pokreće novo stranačko glavno glasilo *Dom*, ali i izjavio: „Hrvatske Novine ostat će pod uredništvom g. P. Ljubića i nadalje list H. P. S. S.“ Tako su Hrvatske novine u broju 48 od 29. studenoga posljednji put objavile da su „glavno glasilo“ HPSS-a, a od broja 49 (6. prosinca 1906.) ostale su „glasilo Hrvatske pučke seljačke stranke“ jer je glavno glasilo postao *Dom*. Od prvog broja objavljenog 1907. godine Hrvatske novine prestale su biti glasilo HPSS-a.

Prvi privremeni glavni odbor Hrvatske pučke seljačke stranke početkom 1905. imao je 21 člana. Od toga su iz spomenutoga kraja bili: Tomo Jalžabetić, seljak iz

¹⁴ B. Krizman, *Osnivanje Hrvatske pučke seljačke stranke*, n. dj., 136.

¹⁵ *Hrvatske novine*, Virje, 1906.

Đurđevca, dr. Svetimir Korporić, urednik *Hrvatskog naroda* (neko vrijeme živio je u Hlebinama), i Peroslav Ljubić, urednik *Hrvatskih novina* iz Virja.¹⁶

Godine 1906. HPSS je imao glavni odbor od 32 člana (potvrđen u prosincu 1905.) u kojem su iz toga kraja bila četiri člana ili oko 10 posto ukupnog broja članova: Tomo Jalžabetić, „seljak iz Gjurgjevca“, Vinko Lovreković, seljak iz Gornje Velike, Peroslav Ljubić, „izdavač i urednik Hrv. Nov. u Virju“ i Martin Crnčić iz Ruševca (koprivnički izborni kotar).¹⁷

U Glavni odbor HPSS-a izabranom na III. glavnoj skupštini 25. kolovoza 1907. godine izabrani su sljedeći članovi iz toga kraja: Rudolf Bažant, obrtnik iz Pitomače, Martin Crnčić, „seljak iz Ruševca, p. Sokolovac“, Andrija Gašparić, seljak iz Torčeca, Tomo Jalžabetić, seljak iz Đurđevca, Martin Kovačević, seljak iz Torčeca, Ivan Ledinski, „seljak iz Novoga grada Podravskog“, Ivan Malančec, župnik u Đelekovcu, Franjo Saraga, „posjednik u Turnašici“, Franjo Vrtar, seljak iz Novigrada Podravskog, Peroslav Ljubić, urednik *Hrvatskih novina* u Virju te Vinko Lovreković, seljak iz Gornje Velike. Glavni odbor HPSS-a tada je imao 66 članova, od kojih je broj članova iz toga kraja više nego utrostručen.¹⁸ Neki od njih kasnije su bili dioničari Hrvatske pučke seljačke tiskare.¹⁹ U siječnju 1908. Tomo Jalžabetić spominje se kao potpredsjednik HPSS-a.²⁰

Na izborima 1908. bili su predloženi sljedeći kandidati iz toga kraja ili u podravskim izbornim kotarima:

Izborni kotar	Kandidat	Mjesto stanovanja kandidata	Zanimanje kandidata
Virovitica	Franjo Vrtar	Novigrad Podravski	seljak
Hercegovac	Tomo Jalžabetić	Đurđevac	seljak

¹⁶ „Neoborivi temelji velikom djelu“, *Hrvatska misao*, god. 4, sv. 7, travanj 1905., str. 325.

¹⁷ „Hrvatska pučka seljačka stranka. Glavni odbor H.P.S.S.“, *Hrvatske novine* (Virje), br. 1, 4. I. 1906. Njima bi, u neku ruku, trebalo pribrojiti Frana Škrinjara, tada kapelana u Ivancu (1906. se spominje kao kapelan u Cirkveni), a kasnije župnika u Đelekovcu. Predsjednik HPSS-a bio je Stjepan Radić, a potpredsjednici dr. Benjamin Šuperina, odvjetnik u Sisku, i dr. Milan Krištof, posjednik u Lučkom i urednik Gospodarskog lista. Činjenica je da se Radić tada još nije oslanjao na Podravce, koji su svoje povjerenje uspjeli kasnije dobiti upornim radom i zalaganjem u političkom životu. Svetimir Korporić, koji je bio vezan uz Hlebine, ubrzo je nakon osnivanja napustio HPSS, a 1906. pristupio naprednjacima.

¹⁸ „U glavnom odboru HPSS“, *Dom* (Zagreb), br. 41, 11.IX.1907.; *Hrvatske novine*, br. 36, 5. IX. 1907.; „U glavnom odboru HPSS“, *Dom* (Zagreb), br. 42, 18.IX. 1907.

¹⁹ *Dom*, br. 23, 8. VI. 1910.

²⁰ „Hrvatska i seljačka braćo!“, *Dom* (Zagreb), br. 2, 09. I. 1908. Ostali potpredsjednici bili su: Franjo Koren, dr. Milan Krištof i dr. Benjamin Šuperina.

Izborni kotar	Kandidat	Mjesto stanovanja kandidata	Zanimanje kandidata
Novigrad	Stjepan Radić	Zagreb	književnik
Čazma	Vinko Lovreković	Gornja Velika	seljak
Koprivnica ¹	Peroslav Ljubić	Virje	tiskar i urednik
Ludbreg	Stjepan Radić	Zagreb	književnik
Kloštar	dr. Milan Krištof	Lučko kraj Stupnika kod Zagreba	-

Hrvatska pučka seljačka stranka u novigradskom izbornom kotaru do izbora Stjepana Radića u Hrvatski sabor 1908. godine

Prostor novigradskog izbornog kotara uglavnom je bio identičan sjevernom dijelu Bjelovarsko-križevačke županije. Obuhvaćao je prostor Prekodravlja te cijeli kraj između Koprivnice i Đurđevca, no bez ta dva naselja.

U siječnju 1905. godine Stjepan Radić ponovno je došao u Drnje. „Iz Drnja u pratnji deseterice pristaša krene u hrvatska prekodravska sela u namjeri da razbije tamošnju još tada čvrstu frankovačku frontu. Pošli su iz Drnja pješke. Nekako na pola puta dogodi se Radiću mala nezgoda u tome što mu se u gotovo neprohodnom zimskom blatu odkinuo đon od cipele. Ali Radić u svojem uvijek vedrom raspoloženju i ako uz punu cipelu vode i blata, i sa špagom privezanim đonom uz cipelu nastavio je put u Gotalovo u najboljem raspoloženju.“ U Gotalovu su Radića neistomišljenici pokušali fizički napasti da su ga njegovi prijatelji iz Drnja morali uzeti u osobnu zaštitu od pokušaja fizičkog napadaja nekih frankovaca. Iste godine pod jesen posjetio je Drnje i dr. Ante Radić i održao vrlo uspješni sastanak.”²¹

Prva organizacija HPSS-a u Novigradu osnovana je na pouzdanom sastanku koji se održao 19. veljače 1905. godine.²² Organizator sastanka bio je Peroslav Ljubić iz Virja, a sazivač je bio seljak Ivan Šimunić, koji je uvodno pozdravio oko 150 zainteresiranih seljaka. Nažalost, nisu nam se sačuvala imena prvih povjerenika i pouzdanika HPSS-a.²³ Krajem kolovoza iste godine izabrani su povjerenici HPSS-a

²¹ V. Bači, *Mali prikaz razvoja*, n. dj.

²² Hrvatski državni arhiv, Predsjedništvo zemaljske vlade, sv. 6-14, br. 1063/517, 1905./1903.; Prema tome, netočna je pretpostavka S. Velagića da je prva organizacija HPSS-a u Novigradu osnovana između 1910. i 1913. godine. S. Velagić, Ivan Ledinski Bela, *Podravski zbornik*, 8, Koprivnica, 1982., 21.

²³ *Hrvatske novine*, br. 9, Virje, 25. veljača 1905.

za sela u okolici Novigrada. U Delovima je bio izabran Florijan Maljak, Javorovcu – Štefo Kucian i Makso Vukmirić, a u Srdincu – Jovo Srdić.²⁴

Na Veliku Gospu 15. kolovoza 1905. godine Peroslav Ljubić i Franjo Fancev posjetili su Peteranec i Drnje, gdje su razgovarali s pristašama HPSS-a, ali i s nekoliko pristaša Čiste stranke prava. Na povratku kući održali su pouzdani sastanak u Sigecu. Na taj je sastanak došao i načelnik Općine Drnje Antun Frljan „jer da želi i on nešto čuti o seljačkoj stranci, tim više, jer je i on seljački sin.“²⁵ U drnjanskom općinskom izvještaju od 16. kolovoza 1905. godine piše da se svaki onaj koji se izjasnio za Radićevu stranku službeno proglašava „za osobu posve niska ponašanja i propalicu bez ikakve imovine.“²⁶

Stjepan Radić posjetio je krajem kolovoza 1905. Peteranec, Drnje i Novigrad, „koji velika su mjesta, a seljaci su ovdje veoma bistri, većinom pismeni, dobri su gospodari, a i na glasu su kao i naši primorci zbog svoje iskerene pobožnosti.“ Ljudi su najviše čitali *Hrvatski narod* i *Hrvatske novine*. „I u Drnju se nagjoše dva žestoka protivnika seljačkoj stranci: župnik Vimpošek još i danas obzoraš i magjaronski frankovac seljak Petrović.“ Dana 27. kolovoza 1905. godine u kući Mije Imbriovčana održao se sastanak HPSS-a, a na njemu je bilo oko tri stotine osoba iz Drnja, Botova, Torčeca, Peteranca, Sigeca i Đelekovca. Nakon Peroslava Ljubića, govorio je Stjepan Radić: „Vi ste, prijatelji, hvala Bogu, svi dobri kršćani... Danas malo diete znade odgovoriti tko je Bog, a nekada su se time bavili samo filozofi ili mudraci, a većina ljudi bijahu robovi, t. j. samo orudje našoj gospodi. I kad su poslie ovi robovi shvatili kršćanski nauk, biesnili su proti njim njihovi gospodari, svakojako ih mučili, govoreći, da za roba nije nauk na duši, nego samo udarac batine. Takvih, rekao bih pogana, ima i danas, koji javno govore i pišu, da je za seljaka samo plug i motika, da za njega nije politika, t. j. briga za domovinu, za narod i za državu. Takvi nesretnici govore to zato, jer da seljak ne može razumjeti, što je to politika. A koji od vas nije kadar shvatiti, da se danas ništa ne da postići silom, nego da nam valja uvijek raditi po zakonu, ali tako složno i odvažno, da će se naš glas svuda uvažiti, osobito gdje budemo u većini? Tko od vas ne razumije, da si narod ne može izabrati zastupnika, ako na izboru vlada sila, i tko od vas ne zna, da je teško silu učiniti onda, kad svaki svoj gospodar ima pravo glasa, kad se službeni glasovi upravo gube medju tisućama izbornika iz naroda? I onda je Radić dalje tumačio ideje i zadaću, program i organizaciju naše stranke a ljudi su željno gutali svaku njegovu rječ i vladali se tako, da se jasno vidjelo, kako im svaka rječ dopire srdcu. Ovomu govoru samo je na jednom mjesu nešto prigovorio bilježnik Frlan, a na drugom mjestu kazao je po tiho g. župnik da nije baš tako.

²⁴ *Hrvatske novine*, br. 36, Virje, 2. rujan 1905.

²⁵ *Hrvatske novine*, br. 34, 19. kolovoz 1905.

²⁶ Muzej grada Koprivnice, arhivska zbirka.

Radić je naime oštro osudio sve one svećenike, koji od oltara ili s propovijedaonice napadaju seljačku stranku, njezine osnivače i njezine novine, pa je kazao, da nijedan svećenik pod smrtni grijeh (prema crkvenom tridentskomu saboru) ne smije nikoga s propovijedaonice poimenice napadati i osudjivati. Govorio je i g. župnik, i sve dobro, dodavši jedino, da nam treba samo jedna hrvatska stranka, naglasivši, da se i prije ovako među narodom radilo, a naročito da je pokojni koprivnički župnik i narodni zastupnik Beruta među narod slao svoje saborske govore.“ U diskusiji je sudjelovao i „magjaronski frankovac“ Petrović. „Na pitanje, tko je proti seljačkoj stranci, nije se nitko oglasio, nego je u najvećem oduševljenju određeno 11 povjerenika i to: za Drnje Franjo Sabolić, Franjo Nožar i Mijo Sakač, za Torčec Andro Gašparić i Martin Kovačević, za Gjelekovec Stanislav Pongrac, Stjepan Varga, Josip Gjureta, Stjepan Pavlek i Ivan Gregurek; za Botovo Stjepan Doboš.“ Tako su pisali *Hrvatske novine*²⁷ i *Hrvatski narod*.²⁸ Spomenuti seljaci su bili prvi čelni ljudi HPSS-a izabrani u ovim selima, a činili su svojevrsni odbor HPSS-a.

Dolaske Stjepana Radića u Drnje opisao je i poznati seljački književnik Mihovil Pavlek Miškina iz Đelekovca: „Bilo je to – čini mi se – godine 1905., kad sam ga vidio prvi puta, kad se počela slagati i organizirati seljačka stranka. Koliko znam, prvi sastanak u mojoj okolini bio je u Drnju. Ja sam bio onda mladić, skoro diete, pa kako u ono vrijeme nisu ni stariji mnogo čitali ni pratili političke događaje, gdje bi onda mi djeca? Ali ipak pošao sam i ja s nekim drugim našim ljudima na sastanak, da nas bude više. Kad smo došli u Drnje, već je sala bila puna. A ipak starije su pustili unutra, dok nas djecu nisu, – jer ni iz svog sela djecu nisu puštali. Ostao sam vani i hodao i čekao, dok sastanak svrši. Kad je prošao sastanak, ljudi su se razilazili i skupljali u društva i medjusobno o tome razgovarali. Neki su odobravali i govorili, da bi tako i moralo biti, da seljak bude jedanput čovjek; drugi su govorili, da je to nemoguće provesti; a neki su i prigovarali, govoreći, da je od uvijek zlo, i tako će ostati do vieka. Slušao sam to, zanimalo su me te prepirke među ljudima. A onda je počeo jedan starac, do koga, kako mi se činilo, nisu baš mnogo držali i nisu se baš mnogo obazirali na njega, kad je počeo: A kuda je taj gospodin sad otišao? Da nije možda otišao piti s kojim od gospode, a pred nama im prigovara ? Ne, nije – odgovori jedan – pravda se sa župnikom. E, onda nije baš hrdjav čovjek, kad se župnik s njim razgovara – odvрати starac. Do župnika su u cijeloj okolini dosta držali, jer je širio među narod knjige sv. Jeronima...”²⁹

²⁷ *Hrvatske novine*, br. 36, 2. rujan 1905.

²⁸ *Hrvatski narod*, br. 35, 31. kolovoz 1905.; B. Krizman, *Osnivanje Hrvatske pučke seljačke stranke*, n. dj., 165 – 166.

²⁹ M. Pavlek, Dva moja susreta s predsjednikom Stjepanom Radićem, Božićnica, kalendar za 1926. godinu, Zagreb, 1925., 97 – 98.

U Molvama je krajem prosinca 1905. povjernik HPSS-a Josip Ivančan održao je „četvrti pouzdani sastanak... Sastanku je pristustvovalo preko 200 ljudi.“. Ivančan piše: „govorio sam im o nauci h.p.s.s., o riečkoj rezoluciji i onda sam im pročitao knjižicu „Hrvati i Magjari“. Svi članovi su odlučno protiv riečke odluke i oštro ju osudili... Na ovaj sastanak je došao i naš načelnik, seljak Karlo Šadek, lijepo je zatražio pozivnicu, jer da je i on pristaša seljačke stranke pa ga veseli, što su seljaci počeli živiti drugim životom i brinuti se za svoje stvari... Sastanak se je liepo svršio i ljudi se mirno razišli.“³⁰

Kada je u Đelekovcu 28. travnja 1906. godine boravio Stjepan Radić sa Stjepanom Gombovićem, s Đelekovčanima i Imbriovčanima okupili su se Torčanci i svi zajedno krenuli su s barjacima na izbore u Ludbreg.³¹ Povjerenik HPSS-a u Drnju Mijo Sokač sazvaio je 16. kolovoza 1906. javnu pučku skupštinu.³² Na skupštini se okupilo oko 850 ljudi, prema pisanju *Hrvatskog naroda*, a prema izvještaju općinskog poglarstva u Drnju, kotarskoj oblasti u Koprivnici, bilo je okupljeno 200 osoba. Nakon pozdrava barjaktara Ivana Gregureka, govorio je Stjepan Radić napavši na početku koprivničkog župnika i zastupnika Stjepana Zagorca, kojeg je branio drnjanski župnik Ignjat Vimpošek. Radić je govorio o programu HPSS-a, a izabrana su još dva povjernika za Drnje i tri za Botovo. Prije i nakon skupštine svirala je domaća seljačka glazba koja je nedavno pratila ministra Josipovića. Svirali su se očitovali da su za HPSS, a Radić je utvrdio kako je mađaronima u Drnju nestao svaki trag.³³

Pristaša HPSS-a iz Hlebina Dragutin Kolarek kritizirao je 16. prosinca 1906. izbor načelnika Franje Hoge u njegovoj općini. On je napisao da je „velika većina naroda bila za to, da se izabere načelnikom u Hlebinama umirovljeni bilježnik Franjo Kemić, hlebinski sin i pravi prijatelj svoga naroda. Nu kukavni viećnici, Štefo Imbriovčan, Stevo Šlabek, Jozef Senko, Pavo Smrček, Franjo Dolenec, Mato Medjimorec i Gjuro Bardek bili su za to, da bude načelnikom Franjo Hoge, pošto je g. Franjo Hoge više puta pomoćio suha grla ovih nekoliko viećnika u svrhu svog gospodstva u Hlebinama.“³⁴

Od izuzetne važnosti bila je aktivnost koju je Vinko Lovreković krajem 1906. provodio na prostoru gdje je planirao kandidaturu. Tako je 23. studenoga 1906. održao sastanak u Srednjim Mostima, a 8. prosinca 1906. u Gornjim Mostima. Organizaciju sastanka u Srednjim Mostima pomagali su mu član Glavnog odbora HPSS-a Milan Skunić iz Bjelovara, povjerenici Mato Jelak iz Gornje Velike i Josip Sabolek iz Donje Velike te domaći povjerenik Franjo Požgaj. Tom su prigodom bili

³⁰ „Molve“, *Hrvatske novine* (Virje), br. 1, 4. I. 1906.

³¹ *Hrvatske novine*, br. 21, 24. svibanj 1906.

³² *Hrvatske novine*, br. 34, 23. kolovoz 1906.

³³ *Hrvatske novine*, br. 35, 30. kolovoz 1906.

³⁴ „U Hlebinama“, *Dom*, br. 8, 23. I. 1907.

izabrani novi povjerenici: Franjo Rupić, Ljudevit Gašparić, Mato Blažeković, Miško Frajtić i Mijo Lončar. U Gornjim Mostima izabrani su povjerenici: Blaž Pintarić, Šimun Blažeković i Josip Gjurinović. U istom broju novina *Dom* Vinko Lovreković upozorio je na napade protiv Stjepana Radića od strane župnika u Donjim Mostima.³⁵ Dana 27. prosinca 1906. održao se još jedan pouzdani sastanak u Srednjim Mostima na kojem su povjerenici HPSS-a: Blaž Pintarić, Vinko Vajdić, Miško Šoštarić, Josip Sabolek, Mato Jelak, Franjo Požgaj, Franjo Rupić, Mijo Frajtić, Mato Blažeković i Andro Imbrišić potpisali dopis koji govori o pokušaju osnivanja napredne stranke u tom selu, što su onemogućili dobro organizirani članovi HPSS-a.³⁶

Zanimljiv je jedan dopis iz Gole kako su pojedini župnici po selima napadali Stjepana Radića. Taj je dopis 26. prosinca 1906. potpisao povjerenik HPSS-a Matija Kralj: „Nemojmo se nikad u nikoga pouzdati, nego u se, jer je malo gospode na ovom svijetu, koja bi gledala za seljake. O tom smo se ovdje u Goli ponovno uvjerali na Štefanje, kad je naš gospodin župnik Ivan Čavličar prodikao za našega predsjednika H.P.S. Stranke Stjepana Radića, da on buni narod, pa da njega seljaci napajaju mliekom, a on da narod napaja otrovom, pak da narod kupuje njegove novine radije, nego li od njega «Glasnike» koje on prodaje...“³⁷

U novigradskom izbornom kotaru u Molvama „neumorni povjerenik“ Joso Ivančan, krajem 1906. i početkom 1907. sazvaio je četiri pouzdana sastanaka o čemu se sačuvao izvještaj: „Prvi pouzdani sastanak od dne 30. prosinca 1906. u kući Petra Sabolića. Sastanku je prisustvovalo do stotinu pritaša h.p.s. stranke. Govor je držao povjerenik Joso Ivančan i to o sveobćem i tajnom pravu glasa (...). Na tom sastanku izabrani su ovi povjerenici: Stefo Gjukić kbr. 409 i Bolto Žufika. Na drugom pouzdanom sastanku dne 3. siječnja 1907. u kući Bolteka Petija iz Molva, ulica Marijanska, izabrani su povjerenici: Mato Ivančan kbr. 131, Bolto Bratec, Bolto Petrinić, Gjuro Bratec i Štefo Vincek kbr. 298. Na trećem pouzdanom sastanku dne 6. siječnja izabran je za povjerenika Andro Ceieki. Ovaj sastanak je bio u kući Mate Petija, u ulici virovskoj. Na njemu je bilo oko 50 ljudi. Na četvrtom pouzdanom sastanku dne 25. siječnja 1907. u kući Štefe Žufike u ulici Medju vrti izabrani su povjerenici: Franjo Ivančan kbr. 490, Ivo Kopričanec kbr. 247, Marko Ivančan kbr. 148, Franjo Sanječ 224, Petar Kranjec kbr. 150, svi iz Molva i to jednoglasno, na predlog povjerenika Joze Ivančana. Tu je bilo oko stotinu ljudi.“³⁸

Iz Torčeca je 26. siječnja 1907. godine Mijo Kardaš, izbornik, pretplatnik glasila HPSS-a *Dom* i pristaša HPSS-a, pisao u *Dom* da u tom selu (izbornik Kotara Ludbreg) ima 13 izbornika: „I svi mi stojimo nepokolebivo na programu naše seljačke stranke.

³⁵ „Pouzdan sastanak u Srednji Mostih“, *Dom*, br. 4 – 5, 2. I. 1907.

³⁶ „Naprednjaci u Srednjih Mostih“, *Dom*, br. 6, 9. I. 1907.

³⁷ „U Goli – izb. kotar Novigrad“, *Dom*, br. 4 – 5, 2. I. 1907.

³⁸ „Četiri pouzdana sastanka u Molvama“, *Dom*, br. 12, 20. II. 1907.

Nas ne će moći nikakvi lažci od druge stranke predobiti, jer je ovo jedina stranka dobra za nas seljake. Braćo Hrvati i seljaci! Ugledajte se na nas Torčane, pak nastojte, braćo po svoj Hrvatskoj, da iz svakog sela pošaljete dopis našem Domu, koliko vas ima u svakom selu izbornika, koji stojite stalno na programu h.p.s.s., da obavijestimo našeg dičnog predsjednika naše h.p.s.s., g. Stjepana Radića. Braćo seljaci! Nastojte da svi iz hrvatskih sela za našu h. p. seljačku stranku, da jedanput svane sunce i na naša seljačka vrata; da nam u bielom Zagrebu dodje većina zastupnika na hrvatskom i seljačkom temelju.³⁹ Uz to je zanimljivo spomenuti da su Peterančani (pod utjecajem HPSS-a) „zbog mađaranskog župnika Horvatića“ odlazili na Sv. Misu u Drnje.⁴⁰

No nije u svim sredinama išlo sve savršeno. Primjerice u veljači 1907. godine došlo je do neuspjeha HPSS-a na općinskim izborima, o čemu je pisano u *Domu* kako je *Obzor* donio: „dopis iz Virja, u kojem se dopisu najprije pripovijeda, da je seljačka stranka kod izbora obč. vijećnika i načelnika potučena... Nama je poznato i to, zašto su kod izbora izbornika nadvladali starčevićanci, na ime zato, što je zast. Tomac, kada su k njemu došli oni vikači i pitali ga, je li on «za patent», rekao, da jest.“⁴¹

Josip Kolarov, pristaša HPSS-a, iz Peteranca je 6. veljače 1907. uputio dopis novinama *Dom*, gdje, uz ostalo, piše: „Od kada je srušena tiranska vlada grofa Khuena Hedervarija, budi se svijest hrvatskoga naroda diljem mile nam domovine Hrvatske. Prem je ovo polučeno, te je narodu mjestimice toliko odlanulo, nije nama u Peterancu ništa bolje, jer je kod nas ostalo ortak grofa Khuena, koji je na sramotu svoju, i sramotu celog naroda lizao pete grofu Khuenu Hedervariju i njegovim doglavnicima, a to samo zato, da zadobi župničko mjesto u Peterancu. Taj jest veleč. gosp. Horvatić... Zlorabi naime svoju duhovnu vlast na onom svetom mjestu, gdje bi imao propovijedati narodu rieč božju, upućivati ga, kako će doći do vječne sreće, vječnoga blaženstva. – No njegovi župljani polaze nedjeljom i blagdanom k službi božjoj u Drnje, a to samo zato da ne čuju pogrde, što će ih na njih sasuti. Kako on običaje svaku propovijed učini političkom...“⁴²

Prema pisanju *Doma* u ožujku 1907. godine Hlebine i Drnje uz Molve su bile „nepredobivene tvrdjave seljačke stranke u Podravini“. Istovremeno je svih 11 izbornika „što su ih birali birači, njih 50 po jednoga, nepokolebivo pristaje uz seljačku stranku“.⁴³

U travnju iste, 1907., godine u Torčecu je bio povjerenik HPSS-a Andrija Gašparić. On je u Zagreb poslao novac za četiri godišnja pretplatnika *Doma*.⁴⁴ Mnogobrojni

³⁹ „U Torčecu“, *Dom*, br. 9, 30. I. 1907.

⁴⁰ *Dom*, br. 15, 13. III. 1907.

⁴¹ „Seljačka stranka u Virju“, *Dom*, br. 12, 20. II. 1907.

⁴² „Khuenovski magjaron na propovjedaonici“, *Dom*, br. 16, 20. III. 1907.

⁴³ „U Hlebinama“, *Dom*, br. 17, 27. III. 1907.

⁴⁴ *Dom*, br. 20, 17. IV. 1907.

pristaše HPSS-a iz Drnja, Botova i Torčeca otišli su početkom svibnja na skupštinu stranke u Koprivnički Ivanec, gdje se okupilo oko 2.000 osoba.⁴⁵

Političku situaciju u vezi s HPSS-om u Virju tijekom svibnja 1907. vjerno opisuje Stjepan Radić u svojem članku objavljenom u stranačkim novinama *Dom*: „A što je to u Virju? Od 8000 duša (prema popisu 1900.) samo 150 do 200 seljaka upućeno je na sastancima h.p. seljačke stranke i po njezinim novinama, da se svakomu, pa i najlošijem zakonu valja pokoriti, ali da se zato ipak može, pa i mora takovom lošem zakonu progovoriti, ali samo dopuštenim t.j. zakonitim načinom. Ostala preogromna većina Virovaca drži se bezdušne i zločinačke frankovske nauke, da ne treba priznati ni temeljnoga državnoga zakona, dakle ni zakona o zemljišnim zajednicama...”⁴⁶

Torčanec Martin Kovačević bio je član Glavnog odbora HPSS, tj. vodstva seljačke stranke, od 2. glavne skupštine održane u rujnu 1906. godine. U njegovoj je kući 20. srpnja 1907. godine održan pouzdani sastanak HPSS-a na koji je došlo pedesetak pristaša iz Botova, Drnja, Đelekovca i Torčeca. On je „vrlo temeljito i razumljivo razložio krivičnost tolikih daća i poreza za seljački stalež. Bila je prava radost slušati toga uglednog i revnog gospodara...” Stjepan Radić „popunio je ovo razlaganje jasnom slikom o položaju Hrvatske prema Ugarskoj i o tom, kakve su pojedine stranke i kako ju uz te naše stranke teška borba za obću narodnu slogu i za seljačko pravo... U Torčecu i Botovu za seljačku su stranku također svi izbornici osim dvojice.”⁴⁷

O HPSS-u u Podravini u srpnju 1907. zabilježeno je u novinama *Dom*: „Prije javne skupštine u Nov.Gradu bilo je kod povjerenika Ivana Ledinskoga vrlo liepi i posjećeni sasanak hrvatske pučke selj. Stranke, a poslie skupštine još se je dugo predsjednik glav. Odbora dogovarao s pristašama i povjerenicima iz Molva, Hlebina i Novoga Grada. U tom razgovoru, kao i na onom spomenutom pouzdanom sastanku pokazala se takva hrvatska i seljačka sviest medju našim pristašama, da ti se je upravo srce raztapalo od milja.”⁴⁸

U 33. broju *Doma* za 1907. godinu objavljena je vijest o tome da je umro Jakob Mraz „neumorni i požrtvovni povejerenik HPSS-a u Hlebinama”. Dok je u 34. broju dodano „bio je gorljivi i neumorni pristaša stranke i vješti promicatelj njezin. Program stranke shvaćao je zdravo”.⁴⁹ Jakob Mraz bio je odbornik Hrvatske seljačke gospodarske udruge u Hlebinama, pa je to jedan od pokazatelja da je HPSS u svoje redove uzimao provjerene dužnosnike seoskih zadruga.

⁴⁵ *Dom*, br. 24, 15. V. 1907.

⁴⁶ „U Virju”, *Dom* (Zagreb), br. 24, 15. V. 1907.

⁴⁷ *Dom*, br. 35, 31. VIII. 1907.

⁴⁸ „Sastanak u Novom Gradu podravskom”, *Dom* (Zagreb), br. 32, 10. VII. 1907.

⁴⁹ „Jakob Mraz”, *Dom* (Zagreb), br. 33, 17. VII. 1907.; br. 34, 24. VII. 1907.

Pristaše HPSS-a doznale su da će se u Sigecu 7. srpnja 1907. organizirati frankovački sastanak koji se održavao u kući B. Kalavarića. „S frankovcima je bio i peteranski župnik, inače stari magjaron. Frankovci se u obće najviše ufaju u stare magjarove, o kojima su se već odavno spleli potajno...“. Dopis su potpisali pristaše HPSS-a: Martin Posavec, Tomo Lendvaj, Mijo Kovač, Gjuro Posavec i Josip Imbriovčan.⁵⁰

Dana 21. srpnja 1907. u prostorijama Općinske uprave u Drnju bio je održan sastanak HPSS-a. „Na sastanak je došlo oko 250 ljudi i to ovaj put i dosta starijih gospodara.“ Predsjednik stranke Stjepan Radić je protumačio „glavnu misao i glavne točke programa HPSS“, a potom je govorio o hrvatskoj vanjskoj i unutarnjoj politici. „I na ovom se je sastanku pokazalo, kako nauk seljačke stranke prodire duboko u srce narodu i kome se tu jedanput ukoreni, tomu ga više ne izvadi ni mito, ni sila, ni laž, ni poruga... Dva najgorljivija pristaše (Imbriovčan i Posavec) sprovedoše na to na kolima predsjednika u Koprivnicu i tu ostadoše s njim još dobar sat u najozbiljnijem razgovoru, koga ne će sva trojica tako skoro zaboraviti.“⁵¹ U drnjanskom općinskom vijeću su vijećnici HPSS-a bili osobito aktivni, a na sjednicama su osim uskih lokalnih političkih i životnih tema davali prijedloge od nacionalnog značenja. Tako je primjerice na sjednici održanoj 6. kolovoza 1907. godine općinski vijećnik i povjerenik HPSS-a Mijo Sokač predložio da se pošalje brzojav kralju da ne sankcionira zakon o željezničkoj pragmatiki po kojem bi se na željeznicama ozakonio mađarski jezik. Prijedlog je prihvaćen jednoglasno, a brzojav je odmah poslan kralju. Općinski vijećnik i član glavnog odbora HPSS-a Martin Kovačević je predložio da se sav novac koji je dobiven iz poreza pošalje u Prvu hrvatsku štedionicu, a kamate bi se mogle koristiti za potporu nepravedno otpušetnim činovnicima. Hrvatskom saboru je predložio da sabor isposluje da se ženidbene dozvole ne šalju u Peštu nego da ih rješava hrvatska vlada.⁵²

Članovi glavnog odbora HPSS-a dr. Antun Radić i Vinko Lovreković su 16. kolovoza 1907. održali u Drnju javnu skupštinu. Njih su na drnjanskom kolodvoru dočekali povjerenici i pristaše seljačke stranke Pavao Dombaj, Tomo Lendvaj, Ivan Berta, Franjo Sabolović, Mijo Sokač i drugi, a djevojčice Marica Šimunić i Marica Belčić su ih pozdravile pruživši im kiticu cijeća „crveno-bielo-plavo, da brane hrvatsko i seljačko pravo“. Skupštinu je otvorio povjerenik Mijo Sokač, a govorili su Vinko Lovreković i dr. Antun Radić. Bilo je nazočno oko 600 osoba iz Đelekovca, Peteranca, Hlebina, Topolovca, Botova, Torčeca, Drnja itd, a među njima je bio i drnjanski starčevićanac Petrović (koji je za sebe tvrdio da nije frankovac).

⁵⁰ „Pristaše HPSS na frankovskom sastanku u Sigetcu“, *Dom* (Zagreb), br. 35, 31. VII. 1907.

⁵¹ *Dom*, br. 36, 7. VIII. 1907.

⁵² *Dom*, br. 37, 14. VIII. 1907.

Dr. Antun Radić je o ovoj skupštini napisao: „Drnjanci su se pokazali ovom skupštinom kao sviesni, prosviećeni i rodoljubivi seljaci baš u svem: priredjivanjem skupštine, i govornice (koja je bila sva u cvieću i zelenilu, a liepo načinjena), vladanjem i govorom. Veselje je i radost hrvatskom srcu doći u ovakvo selo, osobito pred uredni i prijazni krov i u krug obitelji kojega gospodara, kako smo ovaj put bili kod našega vrloga Imbriovčana. Da nam je ovako po celom dragom domu hrvatskom !“⁵³

Frankovci su 25. kolovoza 1907. sazvali skupštinu u Virju, na koju su došli brojni pristaše HPSS-a i zaustavili prijedloge koje su htjeli provesti frankovci. O tome je članak napisao ugledni znanstvenik i član seljačke stranke dr. Franjo Fancev: „Prije tri tjedna doživjelo je frankovstvo poraz u Gjurjevcu, no ovaj poraz u Virju bio je takav, da ih skoro ne ćemo više vidjeti u Virju.“⁵⁴

U kolovozu 1907. javio se člankom u novine *Dom* Matija Kralj, kao povjerenik HPSS-a iz Gole. On je pisao o dijeljenju ogrijevnih drva.⁵⁵ U Goli se 1. rujna 1907. na skupštini HPSS-a sakupilo 600 ljudi. Skupštinu su sazvali članovi glavnog odbora Vrtar i Ledinski iz Novigrada Podravskog. Osim njih je govorio i Antun Radić. U članku za *Dom* piše: „U Goli se narod slabo još stara za politiku, pa će tamo biti još dosta posla.“⁵⁶

HPSS je u Molvama održao skupštinu svojih pristaša 8. rujna 1907. Sazvali su je „sviestni Molvanci, pristaše HPSS. Na skupštinu su pozvali Peroslava Ljubića, Tomu Jalžabetića, Vinka Lovrekovića i Franju Vrtara. Ali na žalost nisu se pozivu mogli odazvati Vinko Lovreković i Tomo Jalžabetić. Na skupštinu se sabralo oko 600 Molvanaca, te nješto Virovaca, Gjurgjevcana, Novogradaca i Hlebinčana u svem do 700 ljudi. Protivnika na toj skupštini nije bilo, premda se govorkalo, da se „molvarski Židovi“ i „poznati Mirkec“ (brat zastupnika Tomca) spremaju, da tu skupštinu osujete... Skupštini je predsjedao Franjo Sabolek, a prvi je govorio Peroslav Ljubić o političkom položaju Hrvatske...“ Članak o toj skupštini napisao je dr. Franjo Fancev.⁵⁷

Dragutin Kolar i Petar Gaži iz Hlebina 25. rujna 1907. pisali su novinama *Dom* o tome da je javna skupština HPSS-a bila onemogućena, pa su održali sastanak u Hlebinama. „Na sastanak se je sakupilo u ono kratko vrijeme preko stotinu naroda (i nekoliko žena), a govorili su članovi glavnog odbora Franjo Vrtar i Vinko Lovreković“.⁵⁸

⁵³ *Dom*, br. 38, 19. VIII. 1907.

⁵⁴ „Neuspjela frankovačka skupština u Goli“, *Dom* (Zagreb), br. 41, 11. IX. 1907.

⁵⁵ „U Goli“, *Dom* (Zagreb), br. 38, 19. VIII. 1907.

⁵⁶ „Pučka skupština u Goli“, *Dom* (Zagreb), br. 41, 11. IX. 1907.

⁵⁷ „Pučka skupština u Molvama“, *Dom* (Zagreb), br. 42, 18. IX. 1907.

⁵⁸ „Sastanak pozvanika u Hlebinah“, *Dom* (Zagreb), br. 43, 25. IX. 1907.

Izbornici iz Općine Novigrad Podravski potpisali su 1. prosinca 1907. izjavu kojom se svi opredjeljuju za HPSS. Izjavu su potpisali: „Ivan Ledinski, predsjednik kluba HPSS ujedno izbornik. Daljnji izbornici: Ivan Šimunić, Franjo Vrtar, Gjuro Trnski, Bolto Grahovec, Martin Sabolić, Franjo Forko, Ivo Valentić, Petar Geroč, Franjo Petras, Ivan Matota, Ivan Stazić, Franjo Hasan, Niko Rojčević, Gjuro Rojčević i Pero Puškaš.“⁵⁹

Sastanak seljačke stranke u Torčecu održan je 11. siječnja 1908. u kući izbornika Šimeka, bilo je više od 150 ljudi, „a za seljačku stranku su bili svi osim dvojice.“⁶⁰ Novi sastanak HPSS-a u Drnju održan je 13. siječnja 1908. godine, a na njemu su govorili članovi Glavnog odbora Franjo Vrtar i Ivan Ledinski. Zanimljivo je da je iste godine Franjo Kovačević iz Torčeca predložen kao kandidat za ulazak u Hrvatski sabor, ali se odustalo od njegove kandidature. Na sastanku je bilo više od 120 ljudi (a među njima i načelnik Frljan) iz Peteranca, Hlebina, Novigrada, Botova, Drnja itd., otvorio ga je povjerenik HPSS-a Pavao Dombaj, a nakon Vrtara i Ledinskog govorio je pristaša HPSS-a Ramušćak. Tada su povjerenici stranke u Drnju bili: Pavao Dombaj, Mijo Sokač, Franjo Nožar, Ivan Berta, Tomo Lendvaj, Josip Imbriovčan i Martin Posavec.⁶¹

U tijeku predizborne kampanje za ulazak u Hrvatski sabor kandidat u novigradskom i ludbreškom kotaru bio je predsjednik HPSS-a Stjepan Radić, koji je početkom 1908. godine razvio živu predizbornu aktivnost, koji je posjetio mnoga podravska sela.⁶² Ta je aktivnost uspjela jer je Stjepan Radić u oba izborna kotara pobijedio protukanditate te ušao, prvi put, u Hrvatski sabor.

U siječnju 1908. održan je pouzdani sastanak u selu Hlebina u kući povjerenika HPSS-a Dragutina Kolareka. „Na sastanku se govorilo o programu i radu HPSS. Govorili su Franjo Vrtar i Ivan Ledinski, članovi glavnog odbora, oba iz Novigrada. Na sastanku se je sakupilo do 120 trieznih i pametnih ljudi, koji su s velikim zadovoljstvom odobravali nauku obaju govornika i sav rad seljačke stranke.“⁶³

U Goli je sastanak HPSS-a bio održan 12. siječnja 1908. u kući izbornika i povjerenika Matije Kralja. „Član gl. odbora Vrtar govorio je dva i pol sata... Sazivač je dade na to rieč članu glavnoga odbora Ivanu Ledinskom... Još je nekoliko rieči progovorio pristaša Ramušćak.“ Dopis novinama *Dom* potpisali su Matija Kralj, Ignac Večenaj i Martin Bradić, povjerenici HPSS-a iz Gole.⁶⁴

⁵⁹ „Izbornici iz Novigrada Podravskog“, *Dom* (Zagreb), br. 54, 13. XII. 1907.

⁶⁰ *Dom*, br. 4, 23. I. 1908.

⁶¹ *Dom*, br. 3, 15. I. 1908.; isto, br. 4, 23. I. 1908.

⁶² *Hrvatske novine*, br. 7, 20. II. 1908.

⁶³ „U selu Hlebinama“, *Dom* (Zagreb), br. 4, 23. I. 1908.

⁶⁴ „Pouzdan sastanak u Goli“, *Dom* (Zagreb), br. 4, 23. I. 1908.

Sastanak HPSS-a u Drnju bio je 13. siječnja 1908. „Sastanku je pristustvovalo preko 100 ljudi i do 20 izbornika, među njima i obćinski načelnik Frlan. Sastanak je otvorio povjerenik Pavao Dombaj.“ Vijest su potpisali povjerenici HPSS-a Pavao Dombaj, Mijo Sokač, Franjo Nožar, Ivan Berta, Tomo Lendvaj, Josip Imbriovčan i Martin Posavec te pristaše Bolto Novak i Ramušćak.⁶⁵

„Pouzđani sastanak u Peterancu dne 13. siećnja 1908. otvorio je Ignac Gaži u vlastitoj kući, sastanku je prisustvovalo oreji 150 ljudi i 6 izbornika. Domaćin je prisutne umolio, da liepo svaki sluša i predao je rieć prijatelju Vrtaru. Još je govorio Ledinski i Ramušćak... Poslie ovog sastanka mi niže potpisani zaključujemo i javljamo dr. Franku, da mu je jama za njegov politički grob u Peterancu gotova, jer sada na 26. sijećnja sazivamo ne samo javnu pučku skupštinu, već i sprovod dr. Franku, gdje ćemo iz svega grla zaoriti: Pokoj vjećni Frankovoj politici ne samo u Peterancu, nego po celoj Hrvatskoj. Ignac Gaži, Štefan Juranec, Franjo Godek, Andrija Jadanić, Bolto Gaži, Andro Sabolić, Antun Blažek, Pavo Ilotić, Ivo Sabolić, pristaše, a sada povjerenici HPSS. Ledinski Ivan, Franjo Vrtar, Vjekoslav Ramušćak govornici.“⁶⁶

„Sastanak u Sigecu bio je dne 4. siećnja 1908. u kući Tome Palaša. Na sastanku je bilo preko 50 ljudi, premda je bilo baš u nezgodno doba, jer su se razili u šumu po drva.“ Govorili su Vrtar, Ramušćak i Ledinski. Dopis sa sastanka potpisali su pristaše HPSS-a Gjuro Petika (izbornik), Martin Sklanćec, Martin Santaš, Mato Lonćar i Štefan Benko.⁶⁷

Održan je bio i predizborni sastanak HPSS-a u Delovima 4. sijećnja 1908. godine. Bilo je nazoćno oko 80 „pravih i poštenih pristaša HPSS-a“. Govorili su povjerenik HPSS-a za Delove Florijan Maljak te Vrtar, Ledinski i Ramušćak.⁶⁸

Stjepan Radić je 25. i 26. sijećnja 1908., uz pomoć Vrtara i Ledinskog, održao tri sastanka u novigradskom izbornom kotaru: u Sigecu, Hlebinama i Peterancu. „Prvi je sastanak bio u Sigecu u kući Tome Palaša u subotu dne 25. siećnja... Tu je bilo preko 150 ljudi... Uz prijašnje povjerenike Martina Čutanca i Petra Stubljaka, prijavila (su se) ova nova desetorica Franjo Ivoci, Jakob Majdak, Mato Podunajec, birani izbornik, Pavel Cmrk, Martin Lukćin, Marko Mihoković, birani izbornik, Martin Šantuš, Martin Majdak, Mato Petika, sin izbornikov i Mato Lonćar. Isti dan u 7 sati navećer bio je poudani sastanak u kući Petra Gažija u Hlebinah. Tu su bile dobre dvije stotine ljudi ljudi i 16 izbornika.“ HPSS je dobio novoga povjerenika Ivana Matinu. „Treći sastanak bio je u nedjelju 26. siećnja Peterancu od 9 do 11 sati prije podne u kući Ignaca Gažija. Tu je bila dobra stotina ljudi... O uspjehu neka posvjedoći to, da se uz dosadašnja 4 povjerenika prijavila još ovih 9 novih, Antun

⁶⁵ „Sastanak u Drnju“, *Dom* (Zagreb), br. 4, 23. I. 1908.

⁶⁶ „Pouzđani sastanak u Peterancu“, *Dom* (Zagreb), br. 4, 23. I. 1908.

⁶⁷ „Sastanak u Sigecu“, *Dom* (Zagreb), br. 4, 23. I. 1908.

⁶⁸ „Na sastanku u Delovih“, *Dom* (Zagreb), br. 4, 23. I. 1908.

Blažek, Antun Pintarić, Andro Brunec, izbornik, Štefo Pavleš, Franjo Brunec, Gjuro Peroš, Jožo Barčanec, Jozo Pavleši i Ivo Sabolić.⁶⁹

U Podravskim Sesvetama u veljači 1908. djelovali su povjerenici HPSS-a Josip Derežić i Josip Kovačić. Oni su za novine *Dom* napisali dva članka o djelovanju frankovaca u Podravskim Sesvetama.⁷⁰

U Molvama je 2. veljače 1908. bio održan predizborni sastanak HPSS-a u kući Bolte Petija. „Bijaše tu samih trieznih Molvanaca oko dvie stotine, a medju njima 15 izbornika.“ Govorili su Franjo Vrtar i Ivan Ledinski.⁷¹

U Drnju se u kući Pavla Dombaja 28. lipnja 1908. godine okupilo oko 60 osoba. Sastanak je otvorio povjerenik HPSS-a Tomo Lendvaj, a osim njega su govorili Pavao Dombaj, Ivan Berta i Ignac Petrović. Bilo je riječi o organizaciji HPSS-a, stranačkom doprinosu i o budućim izborima. U Drnju je za pouzdanika (predsjednika) seljačke stranke izabran Martin Posavec, a u Botovu Tomo Dolenc.⁷² Dana 26. rujna 1908. (dan uoči sastanka u Goli) u kući Franje Nožara u Drnju sastali su se oni povjerenici i pristaše koji su na drnjanskom željezničkom kolodvoru dočekali Stjepana Radića.⁷³

Svi izbornici Općine Drnje bili su 8. prosinca 1908. pozvani u općinski ured u vezi s izgradnjom kolodvora u Drnju. Tamo im je načelnik Frljan rekao da će Peterančane u Peštu pred ministarstvo voditi Frank, a da Drnjance nema tko voditi. Načelnik im je rekao neka „poruče svom zastupniku Stjepan Radiću da se odreće novigradskog kotara.“ U tom bi se kotaru kandidirao Geza Josipović (koji je bio zastupnik od 1906. do 1908.), koji bi nakon dobivenog mandata u saboru Drnjance odveo u Peštu.⁷⁴

Na izborima 1906. godine u novigradskom su se kotaru natjecali kandidati Hrvatsko-srpske koalicije novigradski župnik Ivan Kristić, Hrvatske pučke seljačke stranke Stjepan Radić i Narodne stranke (mađaroni) Geza pl. Josipović. Pobijedio je mađaron Josipović sa 62,7% dobivenih glasova. Radić je dobio 22,4%, a Kristić 14,9%.⁷⁵

Godine 1908. raspisani su novi izbori na kojima je, u užem izboru, s 59% dobivenih glasova pobijedio Stjepan Radić kao kandidat Hrvatske pučke seljačke stranke, za kojeg su mahom glasali izbornici toga dijela Podravine. Stjepan Radić

⁶⁹ „Tri sastanaka u novigradskom kotaru“, *Dom* (Zagreb), br. 5, 29. I. 1908.

⁷⁰ „Frankovcima se hoće krvi“; „Frankovci u Sesvetah podravskih“, *Dom* (Zagreb), br. 7, 12. II. 1908.

⁷¹ „U Molvah“, *Dom* (Zagreb), br. 8, 19. II. 1908.

⁷² *Dom*, br. 28, 8. VII. 1908.

⁷³ *Dom*, br. 39, 30. IX. 1908.

⁷⁴ *Dom*, br. 51, 16. XII. 1908.

⁷⁵ R. Horvat, Izbori narodnih zastupnika za Hrvatski sabor, *Hrvatska Podravina*, Zagreb, 1933., str. 61 – 62.

time je prvi put postao zastupnikom u Hrvatskom saboru (izabran je i u ludbreškom kotaru, ali je zadržao novigradski mandat).⁷⁶

O izborima u novigradskom izbornom kotaru 1908. godine je pisalo se u novinama *Dom*. „U to osvane prekrasan dan 5. ožujka. Već ranom oživiše sva sela, a oko 8 sati eto iz Gole, Drnja, Peteranca, Sigeca, Hlebina i Delova 66 izbornika seljačke stranke s banderijem na čelu, i nepreglednom povorkom pristaša. U Novigradu već čekaše koja tisuća naroda, a za nekoliko časaka eto ti Molvaraca i Virovaca, da je sva prostrana ledina bila puna narodom, u taj čas najmanje 3000 ljudi, sve sami pristaša seljačke stranke. Tu je zastupnik ludbreški, a kandidat novigradski progovorio narodu prvi put, na što kita molvarskih mladića odpjeva ganutljivu pjesmu, koju je za tu prigodu složio jedan seljak... Nešto prije 11 sati svršilo se prvo čitanje listine. Stj. Radić 153 glasa, dr. Ivan Frank 86... Izbor je proglašen istom u pol 1 sat... U taj čas spojilo se vojničkim kordonom razstavljeno mnoštvo, te je sav onaj golemi prostor od obćine do crkve bio tako pun svieta, da se nije moglo dalje, da je svakomu bilo tiesno. Medjutim su tri djevojčice, jedna iz Novigrada, jedna iz Plavšince a jedna iz Virja, okitile novoizabranog zastupnika... Sad je na biralištu bilo već i 10.000 naroda. I mlado i staro, muško i žensko.“⁷⁷

Dana 10. svibnja 1908. u Novigradu Podravskom bio je održan sastanak HPSS-a u kući Blaža Vedriša. Govorili su članovi glavnog odbora HPSS-a Ivan Ledinski i Franjo Vrtar.⁷⁸

Stjepan Radić održao je 15. kolovoza 1908. sastanak HPSS-a u Hlebinama u kući I. Mraza. Osim Radića govorili su još Crnčić i Šalamon. U novinama *Dom* zapisano je: „Poslie sastanaka bilo je taj i drugi dan najviše razgovora o seljačkom dućanu, koji je osnovan pred dvie godine, kad je seljačka stranka bila u svom početku, pa zato još ni danas u ravnateljstvu udruge, koja je dućan stvorila, ne vlada duh seljačke stranke. Tako predsjednik udruge, učitelj g. Dolenec, prijateljuje najviše s načelnikom Hogijem, koji u zadružnom dućanu nit ne kupuje, najradije k židovu svraća, i premda je predsjednik obraničkoga suda u udruzi, nema baš nikakvoga smisla barem za seljačku gospodarsku slogu“.⁷⁹

Isti dan, 15. kolovoza 1908., održan je sastanak HPSS-a u Peterancu. „Radi kiše nije se moglo iz Hlebina poći preko Drnja i Gjelekovca u Sesvete kraj Ludbrega, a na

⁷⁶ R. Horvat, Izbori narodnih zastupnika, n. dj., 62 – 63; H. Matković, *Povijest Hrvatske seljačke stranke*, Zagreb, 1997., 41.

⁷⁷ „Nevidjeno izborno slavlje u Novigradu“, *Dom* (Zagreb), br. 11, 11. III. 1908. Stjepan Radić dobio je u novigradskom izbornom kotaru ukupno 160 izborničkih glasova, a u ludbreškom izbornom kotaru 228. Vinko Lovreković povrijedio je u čazmanskim izbornom kotaru sa 154 izbornička glasa. *Dom* (Zagreb), br. 12, 18. III. 1908.

⁷⁸ „Sastanak u Novom gradu Podravskom“, *Dom* (Zagreb), br. 21, 20. V. 1908.

⁷⁹ „Sastanak u Hlebinama“, *Dom* (Zagreb), br. 35, 26. VIII. 1908.

povratku u Ivanec kraj Koprivnice, nego je jedva bilo moguće na brzu ruku sazvati sve povjerenike i dvadesetak pristaša u Peterancu u kući Ignaca Gažia.“ Na sastanku su govorili Stjepan Radić i Crnčić.⁸⁰

„Prije sastanka u Goli bio je u Drnju, u kući povjerenika Franje Nožara, u subotu dne 26. kasno u večer razgovor i dogovor onih povjerenika i pristaša, koji su na kolodvoru dočekali svoga zastupnika i predsjednika glav. odbora“ Stjepana Radića, koji je idući dan 27. rujna 1908. održao sastanak HPSS-a. „Osim obćih narodnih potreba bilo je tu dogovora i radi sječenja imovinske šume Sekeres, Raslev ili Trnik i Visoka grada. Tu se naime upravo prodaje 1000 najljepših stabala trgovcima, te bi Golčani, da se to zbilja učini, ostali za sada bez debeloga građevnoga drva, a tim putem doskora i bez svakoga drva. Tom sgodom jasno se je vidjelo, kako su sada i Golčani tako stlni i oduševljeni pristaše seljačke stranke, da ih je milina pogledati, osobito mlađji svijet.“⁸¹

Veliki pouzdani sastanak održan je 8. studnoga 1908. u Novigradu Podravskom u kući „gospodara Barundjeka u ulicu Trnovcu“. Na sastanku su govorili Stjepan Radić, Franjo Vrtar i Martin Crnčić. „Poslie sastanka bilo je valjanoga i dugoga razgovora u susjednoj kući Gjure Trnskoga... Cielu obitelj Trnski pristaje s takvim uvjerenjem i s tolikom požrtvovnošću uz seljačku stranku, da ti se ta kuća čini kao neugasivi svjetionik hrvatske sviesti i seljačkoga ponosa.“⁸²

Snaga HPSS-a u novigradskom izbornom kotaru i dalje je rasla, pa je ona 1910. godine dobila 67,8% ili preko dvije trećine glasova. Nakon toga slijedila je stagnacija i postupni pad postotka dobivenih glasova, najprije 1911. godine na 64,6%, a 1913. na 61,8% glasova, ali je od 1908. do 1913. godine pobjeđivala na svim izborima u novigradskom kotaru.

Zaključak

Prvi kontakt Stjepana Radića sa sjevernim dijelom Bjelovarsko-križevačke županije bio je 1886. godine, kada je on imao 15 godina. Nakon toga ti su se odnosi razvijali s manje ili više intenziteta sve do zbivanja u narodnom pokretu 1903. godine koja su, u neku ruku, bila predigra osnivanja Hrvatske pučke seljačke stranke (dalje: HPSS).

Prema svjedočenju suvremenika, Stjepan Radić došao je u Drnje u drugoj polovici svibnja 1904. godine kako bi ustrojio „organizacijsku jezgru“ buduće stranke. Tada je dvadesetak ljudi iz Drnja bilo preplaćeno na novine *Dom*, koje je izdavao Antun

⁸⁰ „Sastanak u Peterancu“, *Dom* (Zagreb), br. 35, 26. VIII. 1908.

⁸¹ „Sastanci u Goli, Ivancu i Koprivnici“, *Dom* (Zagreb), br. 39 (40), 30. IX. 1908.

⁸² „Veliki pouzdani sastanak u Novomgradu“, *Dom* (Zagreb), br. 46, 11. XI. 1908.

Radić. Zbog toga je već prije osnivanja seljačke stranke u tom selu stvarano ozračje pogodno za razvoj seljačkog pokreta. Pretplatnike Radićevih i njemu bliskih novina tada su smatrali budućim članovima HPSS-a, koji se postupno osnivao.

Stjepan Radić u Drnju je stvorio svoju prvu „organizacijsku jezgru“ na terenu iz koje je dalje širio seljački pokret na čitavom hrvatskom prostoru. Iz nje je svoj nauk širio najprije po susjednim selima – Torčecu i Đelekovcu (u Varaždinskoj županiji), odnosno u Sigecu i Hlebinama (u Bjelovarsko-križevačkoj županiji). U rujnu 1904. godine Stjepan Radić je stvorio svoju drugu političku „organizacijsku jezgru“ u Novigradu, Molvama i Virju. Kako su obje „organizacijske jezgre“ prije formalnog osnivanja HPSS-a bile u sjevernom dijelu tadašnje Bjelovarsko-križevačke županije, moguće je zaključiti da su počeci HPSS-a vezani uz tu županiju. Zanimljivo je istaknuti činjenicu da su *Hrvatske novine* (što ih je objavljivao Peroslav Ljubić u Virju) od osnivanja HPSS-a pa sve do kraja studenoga 1906. (tj. do ponovnog pokretanja novina *Dom*) bile „glavno glasilo Hrvatske pučke seljačke stranke“.

Prvi privremeni glavni odbor Hrvatske pučke seljačke stranke početkom 1905. imao je 21 člana. Od toga su iz sjevernog dijela Bjelovarsko-križevačke županije bili: Tomo Jalžabetić, seljak iz Đurđevca, dr. Svetimir Korporić, urednik *Hrvatskog naroda* (iz Hlebina), i Peroslav Ljubić, urednik *Hrvatskih novina* iz Virja.

Godine 1908. raspisani su izbori za Hrvatski sabor na kojima je, u izbornom kotaru Novigrad Podravski (Bjelovarsko-križevačka županija), u užem izboru, s 59% dobivenih glasova, pobijedio Stjepan Radić kao kandidat HPSS-a. Stjepan Radić time je prvi put postao zastupnikom u Hrvatskom saboru. Istovremeno je izabran i u ludbreškom kotaru (Varaždinska županija), ali je zadržao novigradski mandat.

The Early Days of the Croatian Peasant Party in the Northern Part of the Bjelovar-Križevci County (1904-1908)

Summary

The author describes the contacts between Stjepan Radić and the northern part of the Bjelovar-Križevci County since 1886. He formed the organisational nucleus of the future party in mid May 1904 in Drnje; Novigrad, Molve and Virje followed. Taking into account the activities of Stjepan Radić and how well his ideas were accepted, it may be concluded that the Croatian Peasant Party was "born" in the Bjelovar-Križevci County. Furthermore, the following members of the first Temporary Committee of the Croatian Peasant Party (at the beginning of 1905) originated from this County: Tomo Jalžabetić (Đurđevac), Dr. Svetimir Korporić (Hlebine) and Peroslav Ljubić (Virje).

In 1908, Stjepan Radić won the elections for the Croatian Parliament in the election district of Novigrad Podravski; thereby, he was nominated a Member of Parliament.

Keywords: Drnje; Croatian Peasant Party; Novigrad Podravski; Molve; Stjepan Radić; Virje.

Dr. sc. Hrvoje Petrić
Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
h.petric@inet.hr
+385 (0)98 6625487

